

OŻYĆ (110) *vb pf*

o jasne.

inf ożyć (8). \diamond *fut* 2 *sg* ożywiesz (2). \diamond 3 *sg* ożywie (7), ożyje (1) *WujNT*. \diamond 1 *pl* ożywi(e)my (1). \diamond 3 *pl* ożywą (9), ożyją (3), ożywią (2); ożywą *GórnDworz*, *RejPos* (2), *BiałKat*, *GrzegŚm* (2), *HistLan*; ożyją *WujNT*, *SkarKaz* (2); ożywą : ożywią *BielKron* (2:2). \diamond *praet* 1 *sg m* -m ożył (3). *f* -m ożyła (1) *PudlFr*, -ch ożyła (1) *PaxLiz*. \diamond 2 *sg m* ożyłeś (1). \diamond 3 *sg m* ożył (26). *f* ożyła (8). *n* ożyło (7). \diamond 1 *pl m pers* -śmy ożyli (1). \diamond 3 *pl m pers* ożyli (5). *subst* ożyły (2). \diamond *plusq* 1 *sg m* -m był ożył (1). \diamond 3 *sg n* było ożyło (1). \diamond *imp* 3 *sg* niech ożyje (1). \diamond *con* 1 *sg m* bych ożył (1). \diamond 3 *sg m* by ożył (6). *f* by ożyła (2). *n* by ożyło (2). \diamond 1 *pl m pers* byśmy ożyli (1). \diamond 3 *pl m pers* by ożyli (2), [ożyliby]. \diamond *con praet* 3 *pl m pers* by byli ożyli (2). \diamond *part praet act* ożywszy (3).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) i *XVIII w.*

1. Powrócić do życia, powstać z martwych; *revivere Mącz*, *PolAnt*, *Vulg*; *vivere Vulg*, *Cn* (70) : Gdy *Offa* wtonie/ tedy połypana sobą: ożywie, Iako y Mucha od popiołu. *FalZioł* IV 28c; *Leop Ez* 37/10, *Apoc* 13/14; *BielKron* 87 marg, 433v, Llll3; *Bełtia* zabitá ále ożyła *RejAp* Ddv, 36 marg, 112 [2 r.], 112v marg, 167v [2 r.], 168 (11); Iáko y Izáiafz mowi ku Pánu tymi łowy: Iż wiem ci ia Pánie iż ożywą vmárli twoi/ á zabići twoi powftána [*Vivent mortui tui PolAnt Is* 26/19]. *RejPos* 27; *GrzegŚm* 7, 8, 50; A zá się ábyfmy go być prawdziwym Człowiekiem y prawdziwie vmárłym wierzyli/ nie wnet po śmierci ále trzeciego dnia ożył: ktory čás ku doświadczeniu prawdziwey śmierci doftáteczny był. *KuczbKat* 50, 50, 275; Y wysłuchał Iehowá głos Elijáfzow/ y wrociła się dufzá dziećięciá do wnetrza [!] iego/ y ożyło. *BudBib* 3.Reg 17/22; *HistHel* B3; *CzechRozm* 264; Lecż Piotr S. vprosiwfy milczeme/ rzekł: Ieśli prawdziwie ożył: niech wftáne/ chodzi/ mowi/ á niech odftápi od niego Symon. y gdy kazano odftápić Czárnoksiężnikowi: vmárły leżał vmárły/ y iáko drewno *SkarŻyw* 600, 252, 263, 600; y ziemiá zát rzęflá się/ y opoki się pádály/ y groby się pootwierály: y wiele ciál świętych/ ktorzy (przez śmierć) záfnełi byli/ ożyło [*surrexerunt Vulg Matth* 27/52; powftáło *WujNT*] *LatHar* 701; *WujNT Ioann* 5/25, *Apoc* 13/14; *in linea recta* nie może nikt [żony] poiąć, ták iżeby y *Abráám* teraz ożył, nie móglby się ożenić. *SarnStat* 600; *SkarKaz* 6b, 387b.

ożyć z czego (1): W tey *Arábiey* pişá ptaká iednego być ná świećie *Fenixá*/ ktory gdy przydzie ku fześci fet y fześcidziefiát lat/ ftárzeie się/ vczyni sobie gniazdo [...]/ położy się ná tym y obumrze/ z kości onych y z rozmaitych rzeczy wonności ożywie/ iáko chrobaczek będzie napierwey/ Potym iáko gołábek *BielKron* 264.

W połączeniu szeregowym (1): iákobych ia iufz z nim zmartwych wftał/ ożył/ wftápił do niebá/ y żywot wietzny otrzymał *KrowObr* 45v.

W przeciwstawieniach: »umrzeć (9), być umarły, obumierać, obumrzeć, pomrzeć, skonać, zdechnąć ... ożyć« (15): Bo ieśli zá żywotá fwiátá nie záżywiesz/ Wierz mi kiedy raz zdechniesz iż iufz nie ożywiesz. *RejWiz* 21v; *BibRadz Rom* 14/9; Pişe S. Auguřtyn/ ktorzy ná ten čás żywi będą wnet vmrą/ y wnet ożywią/ odmieniá się s śmiertelności zbędá s ciála nie śmiertelność wezmą z Duchá *BielKron* 467v, 264, 433v; *RejPos* 352; *GrzegŚm* 5; *CzechRozm* 254; bo w narodzie *Wiflygotow* ieden vmarł/ ábj ich wiele ożyło. *SkarŻyw* 368; Bo ieśli my z nim pomrzemy/ fpołem też z nim ożywiemy *ArtKanc* F19v; Pánie corká moiá dopiero fkonála: ále podż/ wlož ná nią rękę twoię/ á ożyje. *WujNT*

Matth 9/18; Abowiem ten moy fyn vmárł był/ lecz ożył: zginął był/ á nálażł fię. *WujNT Luc 15/24, Luc 15/32, s. 842 marg; SkarKaz 581b.*

Zwrot: »jako (a. by) gad (na wiosnę) ożyć« (2): *RejJóz L3v*; Ielzceby gad ná wiosnę nędzniczek wždy ożył. *RejWiz 77.*

»ożyć z grobu« (1): Lazarzu wynidzi łam z grobu. Natychmiáłt fie za tym flowe^m podniofl ożywfłly z grobu *OpecŻyw 68.*

»z martwych ożyć« (1): Izalibys ty prózno ftworzyć miał człowieká? Zeby y ten lichy czas w trofkách miał położyć? Bo kto śmierci mógl zniknąć/ álbo z martwych ożyć? *KochPs 135.*

»ożyć ku wielkiej radości, na wieczne pociechy« (1:1): Vmárli fwięći ożywą ku wielkiej rádości. *RejPos 27 marg*; Ale mu fie w tym mocno iścić á zowiązować raczy/ iż pewnie ożyć musi na wieczne pociechy fwoie/ gdyż on ielt náłze zmartwych wftanie y náłz żywot wieczny. *RejPos 352v.*

»zaś (a. zasię), znowu ożyć« [szyk zmienny] (3:2): Wlukomoryey Kráinie zá rzeką Obi/ pifzą o ludzyoch niepodobno ku wierze/ áby tám ludzie byli co ob vmieráią [!] ná čás/ to ielt ná Zimę dwudzieftego y fiodmego dnia Liřtopádá/ iáko Záby/ á ná Wiofnę zálię ożywią *BielKron 433v*; Quosdam łama prodidit in ipsis funeribus revixisse, Yełt pewna sławá o niektórych ze [!] przy pogrzebiech zaś ożyli. *Mqcz 92d; RejAp 36*; Lázarz on święty/ kiedy znowu ożył/ Nápiłáł xięgi *KochFr 62, 80.*

»do żywota wiecznego ożyć« (1): iákóž tedy mówić fye nie wftydzą óni/ którzy powiádáią: iż ciáłá náłze wiecznie w řpróchniáłości leżęc będą? á nigdy do żywotá wiecznego nie ożywą? *BialKat 276.*

Szeregi: »powstać i ożyć« (2): Gdyž na to Kryřtus y vmárł/ y powftáł/ y ożył/ aby y nád vmárłymi/ y nád żywiącemi pánowáł. *BibRadz Rom 14/9 [przekład tego samego tekstu] GrzegŚm 5.*

»ożyć i stanąć na nogi« (1): Tráfiło fie iż niektorzy chcieli pochować vmárłego/ boiác fie łotrzykow Moábřkich/ kwápili fie y wrzucili vmárłego do grobu Helizeufzowego/ á gdy fie dotknął kořci iego/ ożył y ftánał ná nogi. *BielKron 87.*

W przén (7) : ożywie w nas oná vmárłá dzyeweczká duřyczká náłzá/ w imię s. twoie/ ktora iuž dawno ielth obumárłá w nędznych grzechoch náłzych. *RejPos 258*; á tám dopiero ponurzony był: áby świátu vmárwfzy/ á BOgu ożywfzy/ záprzawfzy tež fiebie łámego/ krzyž fwoy ná fie wziął á zá Chriřtuřem chodził *CzechRozm 254*; Iuž dawno nie máłz Troye [...] / A wždy łlawá cnych ludzi ielzce nie zginęłá. Dawno łazon z inřzymi do Kolchis fie woził/ A wždy dziř w náłzym wieku s fwoim meřtwem ożył. *PaprPan B3v*; A dla ozdoby Rzeczypořpolitey/ By y z Křiąg w sławie kwitnęłá obfitey/ Monwid ninieyfzy kilká řet náłóżył/ Aby Fricž ożył. A wzbudził go nam z grobu řwá hoynořcią *ModrzBazStryj π2v; BielSjem 20; SkarKaz 581b.*

Zwrot: »ożyć z śmierci« (1): Wefelmy fię wfzyřcy z tego/ zwycięřtwá bárzo łlawnego/ Kryřtuřá Pána náłzego/ [...] Bořmy z nim řpołem ożyli/ z śmierci w ktoryieřmy byli/ nižeřmy fię národžili *ArtKanc F3.*

2. Powróćić do sił, do zdrowia; ocknąć się; nabrać otuchy; zacząć mieć się dobrze; revivere *PolAnt; colligere animum a. se, recipere animum a. se, redire ad se a. in potestatem Cn (30)* : Ořieł go [wilka] w zęby vderzył/ Až wilk omđlał ledwie ożył. Potym gdy máło otrzeźwiał/ Ledwie ná przednie nogi wftáł *BierEz L2v; RejJóz K3v*; Spał/ a napiecz nogy włóžil A wřłák ćzařem ledwo ožil *RejKup cc4,*

aa8v; *RejWiz* 75v; *BiałKat* 233v; Vpadł [odcięty powieszony] ná ziemię y ożył/ y bárzo onemu panu dziękował. *RejZwierc* 101; *BudBib Iudic* 15/19; Stanął wiatr/ morze fpádło/ żeglarze [!] ożyli/ Nawę do portu zdrową przybili. *KochPs* 165; *SkarKaz* 421b; [Ożyliby zgoła Grekowie ławni/ Węgrowie/ Kárwáci/ Serbowie/ Słowacy/ Bołnacy [gdy ruszymy na Turka] *WerVotum* 24].

Zwrot: »jakoby (a. prawie jako) z(e) śmierci ożyć« (2): Rzeki k niéy Iezus: Mariá/ Ona poznawłfy po rzeczy/ i jż on był ktoré⁶⁰ flukala/ iakoby ze śmierci ożyła/ z wielką radością rzekła *OpecŻyw* 166; *RejKup* 18.

»znowu, zasię ożyć« (3:1): *KrowObr* 117v; *BielKron* 367v; Z tak wćielzney powieści/ iák z nowuch ożyła/ Więc wolna od wżelkich trofk/ zásiem okrzepnęła. *PaxLiz* C3v, D2.

Szereg: »ocucić albo ożyć« (1): Pod tym też Theodozyufem fiedm brátow łpiących ocuciło álbo ożyło *BielKron* 160.

W przén (15) : Iozef fin twoi żyw á on panuie we wżytkiey żyemy Eiltheyé [!]/ wflyzawłfy to iakob iako by ocuciłfy się ściężkyego łnu á wżakoż niewierzył ym á ony powyedali rzetz wżytkę iako fyę dzyałá/ á gdy widzał wozy y wżytko co mu polłał ożył duch iego *HistJóz* Ev; Złe małz práwo zleś wczynił Nie będzili mey pilności łfście nie wydzielz trudnoći Ale gdyby chciał dołożyć Mogłóć by twe práwo ożyć *RejRozpr* Fv; Ach gdzież takiego w egipcie wężczy pokolenia Iuż by ożyła nařza rzecz prawie póřpolita A vrořla by ielzće w niey řwoboda obřita *RejJóz* L3; Powiedzyał mu Heliařz/ mořelz fie nie trwożyć/ A dopirko twoiá myřl práwie mogła ożyć. Boř tu iuż teraz przyřzedł ná wielkie pewnoći/ Iuż fie tu mořelz nie bać řadney omyłnoći. *RejWiz* 180, 79v; *BielKron* 367v; y było ná then czás bárzo zámieřzáne páńřtwo Rzymřkie/ y iakoby nápoły było obumárło/ ář potym było ożyło *RejAp* 144; bo/ co śmierć wżytko s ciálem pořzreć chciała/ tho w ten czás (iey ná złość) wżytki tego człowieká poczciwe řprawy ożywá/ y zńáćnieyřze/ więřłřze/ y chwálebnieyřze będą/ niř zá řywotá. *GórnDworz* G4v; DOpir Polřká ożyła thu zá czářu tego/ Gdy dořtála zá Krolá Zygmuntá zacnego. *PaprPan* Ee2v; *KochPs* 112; On ná ten głos porwał się iáko młodzieniec/ á ná ony řłowá ożył práwie duch iego/ y ciáło láty zprochniáło nowá moc wczuło. *SkarŻyw* 113; *PudłFr* 19; Bo teraz wżytko práwie wřędy ożyło/ krale řwá wzięło *ArtKanc* E19v; Młodzieńcze wřtań. niech řtára w złościách odmłodnie duřzá moiá/ niech ożyie ná głos twoy. *SkarKaz* 387b; Gdyż bárzo zátrwořzone/ me namilřze siły/ Prze weřele rořkóřzne/ iuż znowu ożyły. *PaxLiz* D2.

3. *Zacząć żyć, zrodzić się; animari Cn* (4) : Abowiem gdy w kořciele v Themidos pytał řwoich bogow/ iakoby zálię mogł ludzki narod łkrzeřić ktory potonał. Odpowiedzyeli ták/ kiedy będzyleř kořci mácierzyřte przez się miotał/ tedy ożywá řynowie y dzyewki. *BielKron* 23v; Boř ty ielř/ coř z řywotá wywodł mátki moiey/ Z dziećniřtwá/ nie miałem ia nigdzie indzie/ řwoiey Vćiecřki; bom dobrze znał/ żeř ná řwiát wyřtáwił/ A przeto/ łkorom ożył/ tobam [!] řwá myřl báwił. *GrabowSet* F3.

Zwrot: »ożyć w řywocie matki sw(oj)ej« (2): Iż ielřczem był nie ożył w řywocie mátki řwoiey/ á záwřdy mię widzyály řwięte oczy twoie/ á wřytki dni przyřzłego řywotá moiego były nápiřány w křięgach twoich. *RejPos* [279]v; *HistLan* B3.

4. *Powřtać, nastać* (6) : Wiem żeř teř przeto řędł [lege: zřzedł] znieba Bo nam było tego trzeba By nař řiwot przelřcie ożył *RejKup* Dd; Z oney potym gęřtoći/ tę co widziłz zyemię/ Raczył řpráwić/ á potym ná niey wřytko plemię. Wiem żeř iuż o tym řłyřzał iáko ia chędożył/ Y iáko ná niey

pięknie káždy żywioł ożył. *RejWiz* 144v; Kto był kto wniosł napierwey ná świát oftre bronie/ Muśiał mieć łeb żelázny y hártowne śkronie/ Tenći mord ludźiom włągł/ Ítąd boy krwáwy ożył/ Ten błády wrotá śmierći podworne otworzył. *RybGęśli* B2; Y ia żyłem niekiedy bez zakonu. Lecz gdy przyźzło rofkazánie; grzech ożył [*peccatum revixit*]. *WujNT Rom* 7/9.

W przeciwstawieniu: »ustać ... ożyć« (1): Nie vftał Szábát prawdziwy [...] ále owfzeki práwie dopiero ożył. *CzechRozm* 71v.

Szereg: »ożyć i nastać« (1): Lecz iż w zakonie Moyżefzowym/ więcey było ciááá niż ducha/ á cieniá niżli ciááá: á cienie iuz y z ciááem ku kresowi śwemu przyźzły y koniec śwoy wzięły/ á rzeczy zás duchowne/ to ieft/ oná lámá rzecz włáána/ ktorá ony cienie y figury znáczyły/ ożyć y náftác (iákoż y náftáły) miáá *CzechRozm* 71.

Synonimy: 1. powstać; 2. okrzepnąć; 4. nastać.

Formacje współrdzenne cf ŻYĆ.

Cf **OŻYCIE, OŻYŁY, OŻYTY**